

Тема 3. Психометричні основи психодіагностики

ПЛАН

1. Поняття про психометрію.
2. Основні критерії діагностичних методик.
3. Стандартизація методики.
4. Надійність методики.
5. Валідність методики.
6. Поняття про достовірність тесту.

Література

1. Анастаси А. Психологическое тестирование. Кн. 1. –М, 1982.
2. Бурлачук Л.Ф., Морозов С.М. Словарь-справочник по психодиагностике. – СПб., Питер Ком, 2003. – С.860.
3. Немов Р.С. Психология: В 3-х кн. Кн.3. Психодиагностика. Введение в научное психологическое исследование с элементами математической статистики. - М., 1998.
4. Общая психодиагностика / Под ред. А.А.Бодалева, В.В.Столина. –М., 1987. –
5. Шмелев А.Г. и др. Основы психодиагностики: Учебн. пособие для студентов пед. вузов.– М.- Ростов-на-Дону, 1996.
6. Моргун В.Ф., Тітов І.Г. Основи психологічної діагностики: навч. посіб.-3-є видання. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2013. – 464с.

У психодіагностиці особливе місце посідає проблема якості одержаних у процесі застосування різних вимірювальних процедур даних. Джерелом психодіагностичної інформації завжди виступає досліджуваний, відповіді якого значно впливають на рівень надійності суб'єктивності параметрів діагностичних даних. У зв'язку з цим до психодіагностичного інструментарію висувається низка вимог, що стосуються якості вимірювальної методики – її стандартизованості, валідності, надійності та вірогідності. Відповідність цим вимогам встановлюється шляхом застосування спеціальних процедур, які утворюють окрему область психодіагностики, пов'язану з теорією та практикою вимірювання психічних явищ, - психометрику.

Діагностична методика відрізняється від будь-якої дослідної тим, що вона стандартизована. На думку А. Анастасі (1982), **стандартизація** -- це одноманітність процедури проведення і оцінювання виконання тесту. Таким чином, стандартизація розглядається у двох планах:

- як вироблення єдиних вимог до процедури експерименту;
- як визначення єдиного критерію оцінювання результатів діагностичних випробувань.

Стандартизація процедури експерименту -- це уніфікація інструкцій, бланків обстеження, способів реєстрації результатів, умов проведення обстеження. Під час проведення експерименту слід дотримуватися таких вимог:

- 1) інструкції оголошувати піддослідним однаково, як правило, письмово; у

випадку усних вказівок вони даються в різних групах однаковими словами, зрозумілими для всіх, в однаковій манері;

2) нікому з піддослідних не можна віддавати перевагу;

3) у процесі експерименту не слід давати окремим піддослідним допоміжні пояснення;

4) експеримент з різними групами слід проводити за однакових умов (освітлення, шумові подразники, кількість учасників тощо);

5) часові обмеження у виконанні завдань для всіх піддослідних повинні бути однаковими.

До складу основних критеріїв оцінювання психодіагностичних методик належать **надійність і валідність**.

Надійність

У традиційній тестології термін «надійність» означає відносну стабільність, стійкість, погодженість результатів тесту в первісному і повторному його використанні з тими самими піддослідними. Надійність методики -- це такий критерій, який свідчить про точність психологічних вимірів, тобто дає змогу судити про те, наскільки вірогідні одержані результати.

Надійність вимірюється математично-статистичними методами (кореляція за Пірсоном або Спірменом). Надійність тим вища, чим більше одержаний коефіцієнт кореляції наближається до одиниці.

За К.Гуревичем *надійність може мати такі різновиди:*

1) надійність самого вимірювального інструмента -- коефіцієнт надійності;

2) стабільність ознаки, що досліджується, -- коефіцієнт стабільності;

3) константність, тобто відносна незалежність результатів від особи експериментатора -- коефіцієнт константності.

Для перевірки надійності вимірювального інструмента завдання тесту розподіляються на парні і непарні, окремо обробляються, а потім результати двох одержаних рядків корелюються між собою. При коефіцієнті надійності від +0,75 до +0,85 методика вважається надійною.

Про стабільність ознаки свідчить коефіцієнт кореляції між результатами першого і повторного обстеження. Він свідчитиме про збереження або незбереження кожним піддослідним свого порядкового номера у вибірці. Повторне тестування проводиться через 2-3 місяці, але не частіше як через півроку. Якщо ознака, що вимірюється, стабільна, тобто завершила свій розвиток, то коефіцієнт стабільності повинен бути достатньо високим (не нижче +0,80).

Коефіцієнт константності визначається через кореляцію результатів двох дослідів за відносно однакових умовах на одній вибірці піддослідних, але з різними експериментаторами. Коефіцієнт кореляції не повинен бути меншим за +0,80.

Визначення кожного показника надійності окремо не замінює інших способів перевірки і не може достатньою мірою вважатися характеристикою надійності методики. Тільки сукупність таких показників доведе, чи корисна методика для діагностико-практичного використання.

Валідність

Другим після надійності ключовим критерієм оцінювання методик є валідність. Питання про валідність методики вирішується після того, як визначена її надійність: ненадійна методика не може бути валідною, але не кожна надійна методика обов'язково є валідною.

Валідність методики -- це комплексна характеристика, що містить, з одного боку, відомості про те, чи вимірює вона ті ознаки, для виміру яких створена, а з іншого -- яка її ефективність. Поняття валідності поєднує у собі різні її види, які мають особливий зміст.

Є декілька видів валідності, зумовлених особливостями діагностичних методик, а також тимчасовим статусом зовнішнього критерію. Такі дослідники, як Л. Бурлачук, С. Морозов, 1989; К. Гуревич, 1970; Б. Кулагін, 1984, В. Столін, 1987 та інші, називають такі види валідності:

Валідність за змістом. Цей прийом використовується в тестах досягнень і критеріально орієнтованих тестах. Для визначення цього виду валідності зіставляються успішні відповіді піддослідного учня за тестом та експертні оцінки вчителів (за даним матеріалом).

Валідність «за одночасністю» визначається за допомогою зовнішнього критерію, за яким інформація збирається одночасно з експериментами за досліджуваною методикою. Тобто, збираються дані, що стосуються теперішнього часу: успішність у період обстеження, продуктивність у цей період тощо. З ними корелюють результати успішності за тестом.

«Випереджальна» валідність (прогностична) визначається за достатньо надійним зовнішнім критерієм, але інформація за ним збирається через деякий час після випробування. Зовнішнім критерієм буває виражена в якихось оцінках здатність людини до того виду діяльності, для якого вона відбиралася за результатами діагностичних випробувань. Точність прогнозу знаходиться у зворотній залежності від часу, що заданий для такого прогнозування. Чим більше часу минає після вимірювання, тим більшу кількість чинників слід враховувати в оцінюванні прогностичної значущості методики. Але врахувати усі чинники, що впливають на прогноз, практично неможливо.

«Ретроспективна» валідність визначається на основі критерію, що відображає події або стан якості в минулому. Може використовуватися для швидкого одержання відомостей про прогнозуючі можливості методики. Так, для перевірки того, якою мірою добрі результати тесту здібностей відповідають швидкому навчанню, можна зіставити минулі оцінки успішності, минулі експертні висновки та інше в особистостей з високими та низькими на цей момент діагностичними показниками.

Наведені дані про валідність розробленої методики свідчать, який вид валідності використовувався, а також кількість та особливості піддослідних, на яких проводилася валідація.

Варто враховувати й **вірогідність тесту** - здатність тесту захищати інформацію від мотиваційних (свідомих і несвідомих) перекручувань і соціальної бажаності відповідей (це досягається через введення в тест перевіркою шкали неправди).

У випадку, якщо тестування проводиться в інтересах і на прохання самої людини (ситуація консультування), то відповіді людини більше правдиві. Якщо тестування проводять із ініціативи адміністрації, наприклад з метою

профвідбору (ситуація експертизи), то випробуваний схильний давати «соціально-бажані», потрібні, вигідні «відповіді», тобто ці відповіді є свідомо або несвідомо перекрученими, і в цих випадках не можна використовувати тести без шкали вірогідності.

Вимір психометричних характеристик тесту здійснюють розроблювачі тесту, але користувачі повинні знати й розуміти, наскільки той або інший тест надійний, валідний, стандартизований, достовірний і репрезентативний.

Таким чином, якість будь-якої психодіагностичної методики залежить від ступеня її стандартизованості, надійності й валідності. При розробці будь-якої діагностичної методики її автори повинні проводити відповідну перевірку й повідомляти в керівництві до її застосування отримані результати.

Завдання для самостійної роботи

1. Охарактеризувати основне призначення психометрики.
2. Дати визначення поняттю стандартизація.
3. Дати визначення поняттю валідність та охарактеризувати основні її види.
4. Дати визначення поняттю надійність та охарактеризувати основні її види.
5. Дати визначення поняттю вірогідність тесту.